

იმერეთის რეგიონის ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრირებულ მაჩვენებელთა სისტემა

ნონა ახვლედიანი, ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

სტატიაში: „იმერეთის რეგიონის ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრირებულ მაჩვენებელთა სისტემა“ განხილულია რეგიონის ბიზნეს გარემოზე მოქმედი სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორები, რომელთაგან მთავარია სოციალურ-ეკონომიკური, მაკროეკონომიკური და ბუნებრივი, შრომითი რესურსებისა და შრომის ბაზრის გარემოს სტატისტიკური ინდიკატორები, შეიძლება ყველა გავზომოთ და წარმოვადგინოთ ერთ გაერთიანებულ, სინთეზურ, ინტეგრირებულ ინდიკატორში, რომლის მიხედვით ინვესტორები, ბიზნესმენები და სხვა დაინტერესებული პირები თვალნათლივ დაინახავენ თუ რამდენად მიმზიდველია მოცემული ქვეყანა ან რეგიონი ბიზნესის განვითარებისათვის? ამ შემთხვევაში სიძნელე იმაში მდგომარეობს, რომ ფაქტორთა ისეთ კომპლექსთან გვაქვს საქმე, რომელთა შეჯამება ან ერთმანეთზე გადამრავლება არ შეიძლება ანუ არ ხასიათდებიან ადითიურობისა და მულტიფლიკატორების თვისებებით. ამიტომ აქ გამოგვადგება გაეროს ექსპერტების მიერ ადამიანის პოტენციალური განვითარების ინდექსის შემუშავებისათვის გამოყენებული მეთოდოლოგია, რომლის მიხედვით ხდება თითოეული ფაქტორის სტანდარტიზაცია ანუ ნორმირება და შემდეგ მათი სინთეზი, გაერთიანება ერთ ინტეგრირებულ მაჩვენებელში.

Integrated Indicators Business Attractiveness of Imereti Region

Nona Akhvlediani, Associated Professor

Summary

The article: “Integrated indicators business attractiveness of Imereti region” The business environment is discussed in the current socio-economic and political factors, of which the most important socio-economic. Macroeconomic and natural, labor resources and labor market environment statistical indicators, may be all they have to measure and represent one united, synthetic, integrated indicators, which, according to investors, businessmen and other interested parties clearly see just how attractive the country or re-gioni Business development? In this case, the difficulty lies in the fact that we are dealing with factors

such complex, which can not be multiplied in summary or each other, or have characterized aditurobisa and multiplikatorebis properties. So here we will use the potential of the United Nations Human Development Index for the development of the methodology used by the experts, according to which each factor rating and the standardization of their synthesis, to unite in a single integrated indicator.

* * * * *

იმერეთის რეგიონი თავისი უძველესი ისტორიული წარსულით, ულამაზესი მდებარეობით, ხედებით, კულტურული და ბუნებრივი ფასეულობებით მეტად მიმზიდველ გარემოს ქმნის ინვესტორებისთვის. მისი ახალი საინვესტიციო გარემოს პოტენციალისა და შესაძლებლობების გაცნობის საკითხი ქალაქის თვითმართველობისათვის უმნიშვნელოვანესია, მით უმეტეს ქალაქი ხასიათდება პრიორიტეტული მხარეებით: მონესრიგებული ინფრასტრუქტურა, დაბალი საბაზრო ფასები მინასა და აქტივებზე, სტაბილური კრიმინოგენული ვითარება, ხელსაყრელი გეოეკონომიკური მდებარეობა, ბუნებრივი რესურსების მრავალფეროვნება, კვალიფიციური და იაფი მუშა ხელი, სამრეწველო წარმოების დიდი გამოცდილება, ტურიზმის განვითარების ფართო პერსპექტივებით და სხვა. ბიზნეს გარემოზე უამრავი სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორი ახდენს ზემოქმედებას, რომელთაგან მთავარია სოციალურ-ეკონომიკური. მაკროეკონომიკური და ბუნებრივი, შრომითი რესურსებისა და შრომის ბაზრის გარემოს სტატისტიკური ინდიკატორები შეიძლება გავზომოთ და წარმოვადგინოთ ერთ გაერთიანებულ, სინთეზურ, ინტეგრირებულ ინდიკატორში, რომლის მიხედვით ინვესტორები, ბიზნესმენები და სხვა დაინტერესებული პირები თვალნათლივ დაინახავენ თუ რამდენად მიმზიდველია მოცემული ქვეყანა ან რეგიონი ბიზნესის განვითარებისათვის? ამ შემთხვევაში სიძნელე იმაში მდგომარეობს, რომ ფაქტორთა ისეთ კომპლექსთან გვაქვს საქმე, რომელთა შეჯამება ან ერთმანეთზე გადამრავლება არ შეიძლება ანუ არ ხასიათდებიან ადითიურობისა და მულტიფლიკატორების თვისებებით. ამიტომ აქ გამოგვადგება გაეროს ექსპერტების მიერ ადამიანის პოტენციალური განვითარების ინდექსის შემუშავებისათვის გამოყენებული მეთოდოლოგია, რომლის მიხედვით ხდება თითოეული ფაქტორის სტანდარტიზაცია ანუ ნორმირება და შემდეგ მათი სინთეზი, გაერთიანება ერთ ინტეგრირებულ მაჩვენებელში. ბიზნეს გარემოს მიმზიდ-

ველობის სინთეზური, ინტეგრალური სტატისტიკური ინდიკატორი შეიძლება წარმოვიდგენილ იქნას შემდეგი სახით:

$$K_{\text{ინტ.}} = \frac{\sum_{i=1}^n K_i}{n}$$

სადაც, $K_{\text{ინტ.}}$ -ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრალური კოეფიციენტი;

K_i -ური ფაქტორის სუბინდექსი;

n -ფაქტორთა რიცხვი.

თავისთავად ან სუბინდექსი შეიძლება გაანგარიშებულ იქნას შემდეგი ფორმულის დახმარებით:

$$K_i = \frac{x_i - x_{i\min}}{x_{i\max} - x_{i\min}}$$

სადაც, x_i -ური ფაქტორის ფაქტობრივი მნიშვნელობაა მოცემულ რეგიონში;

$x_{i\min}$ - i -ური ფაქტორის მინიმალური მნიშვნელობა;

$x_{i\max}$ - i -ური ფაქტორის მაქსიმალური მნიშვნელობა.

ბიზნეს გარემოზე მოქმედი ფაქტორები და მათი განმსაზღვრელი პარამეტრები ჩვენი ვარაუდით, შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ:

ბიზნეს გარემოს განმსაზღვრელი ფაქტორები ცხრილი 1.

	ფაქტორის დასახელება	მაჩვენებლის მაქსიმალური მნიშვნელობა	მაჩვენებლის მინიმალური მნიშვნელობა	სუბინდექსი
1	მთლიანი შიდა პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე	5448 აშშ დოლარი თვეში	100 აშშ. დოლარი თვეში	K_1
2	განათლების დონე	100%	0%	K_2
3	ქანდაცვის დონე (სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა)	85 წელი	25 წელი	K_3
4	უმუშევრობის დონე	მოწინავე ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_4
5	სიღარიბის დონე	მოწინავე ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_5
6	ინფრასტრუქტურის განვითარების დონე(მოსახლეობის ხვედრითი წილი მთლიან შიდა პროდუქტში)	მოწინავე ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_6
7	ბუნებრივი რესურსების ხვედრითი წილი ეროვნულ სიმდიდრეში	დიდარი ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_7

8	კანონდარღვევათა რაოდენობა მოსახლეობის 100000 სულზე	მოწინავე ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_8
9	კერძო საკუთრების ხელყოფა რაოდენობა მოსახლეობის 10000 სულზე	მოწინავე ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_9
10	ოსახლეობის შემოსავლების უთანაბრობის კოეფიციენტი	მოწინავე ქვეყნის მაჩვენებელი	0%	K_{10}

ჩამოთვლილ ფაქტორთა პირველი შვიდი პირდაპირპროპორციულ გავლენას ახდენს ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ხარისხზე. ბიზნესმენს და ინვესტორს სრულებითაც არ აწყობს ბიზნესის განვითარებათვის მოსახლეობით დასახლებული ტერიტორია ცხოვრების ძალიან დაბალი დონით. მათი სურვილია ჰყავდეს კანონმდებლობით დაცული მდიდარი პარტნიორები ქვეყანასა და რეგიონში, აგრეთვე, მაღალი სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობისა და განათლებული სამუშაო ძალის მქონე მოსახლეობა. მაგრამ ამასთან ერთად დაინტერესებულია იაფი სამუშაო ძალითა და ინფრასტრუქტურის (გზების, ტრანსპორტის და სხვ.) განვითარების მაღალი დონით, აგრეთვე, უმუშევრობისა და სიღარიბის არსებობით, რაც ბიზნესს იაფი სამუშაო ძალით უზრუნველყოფს.

ფაქტორთა ბოლო სამი დასახელება უკუპროპორციულ დამოკიდებულებაშია ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ხარისხისადმი. კანონდარღვევათა დიდი რაოდენობა ანუ კრიმინალური სიტუაციის გაუარესება, აგრეთვე, კერძო საკუთრების ხშირი ხელყოფა საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ და მოსახლეობის შემოსავლებისა და დანახარჯების უთანაბრობის შეცირება, ანუ ნულთან მიახლოება აუარესებს ბიზნეს გარემოს. ამიტომ ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის ინტეგრალური მაჩვენებლის გაანგარიშებისათვის საჭიროა, ჩვენი გაანგარიშებით ამ ფაქტორის შესაბამისი სუბინდექსი გამოვაკლოთ ერთს. მივიღებთ კანონმდებლობის და კერძო საკუთრების დაცვის, აგრეთვე, შემოსავლებისა და დანახარჯების არა უთანაბრობის, არამედ თანაბარგანაწილების კოეფიციენტებს, რომელთა გადიდება პირდაპირპროპორციულია ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ხარისხისადმი. საბოლოო ჯამში, ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ხარისხის კოეფიციენტი მიიღებს სახეს:

$$K_{\text{ბიზ.}} = \frac{\sum_{i=1}^7 K_i + 3 - \sum_{i=1}^3 K_i}{10}$$

ზოგადად ჩვენს მიერ მიღებული ფორმულა ასე შეიძლება გამოვსახოთ:

$$K_{\text{ბიზ.}} = \frac{\sum_{i=1}^m K_i + (n-m) - \sum_{m+1}^n K_i}{n}$$

სადაც, m - ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის პირ-დაპირპროპორციული ფაქტორე ბის რიცხვია, ხოლო დანარჩენი $n-m$ - არაპროპორციული მოქმედების ფაქტორებია.

ბიზნეს გარემოს მიმზიდველობის ინტეგრალური კოეფიციენტის მნიშვნელობა იცვლება 0-დან 1-მდე, ანუ 0-დან 100%-მდე. თუ მისი მნიშვნელობა 0-დან 30%-ის ფარგლებშია, მიმზიდველობა სუსტია, 30-დან 60%-მდე საშუალოდ ზომიერი, ხოლო 60%-ს ზევით, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ძალიან ძლიერია.

იმერეთის რეგიონის საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდის კუთხით, პროცესის პერმანენტული განვითარების ერთ-ერთ მთავარ ღონისძიებებად უნდა ჩაითვალოს: ქუთაისის აეროპორტის მოდერნიზაცია, საქართველოს პარლამენტის განთავსების ადგილად ქუთაისის განსაზღვრა, თუმცა დიდი შედეგი ამას არ მოჰყოლია, სემეკის, კონტროლის პალატის, საქართველოს მთავრობის, საგზაო დეპარტამენტის ქუთაისში გადმოტანა. აგრეთვე, აღსანიშნავია 2009 წელს შექმნილი ქუთაისის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა (თიზ) და 2015 წელს ჰუალ-ინგის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა ქუთაისის ზომიდან გამომდინარე დასაქმების და უმუშევრობის დონეზე ეფექტი უმნიშვნელო იყო, დაგეგმილია უცხოური ინვესტიციების ზრდა და, შესაბამისად, ეფექტის მასშტაბის მატებაც. მოსახლეობის ზრდის მიუხედავად, ქუთაისისთვის დამახასიათებელია მიგრაციული პროცესები, რაც უმუშევრობის მაღალი დონით (22–25%) არის განპირობებული. სწორედ უმუშევრობა წარმოადგენს რეგიონის უმთავრეს სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემას. თუ გადავხედავთ წარსულს –1990-1995 წლებში მოხდა დეინდუსტრიალიზაცია - სამრეწველო წარმოების დონის მკვეთრი დაცემა და ამის შედეგად რეგიონის შიდა პროდუქტში დარგის ზვედრითი წილის არსებითი შემცირება. 1995-2001 წლებში ქუთაისის ეკონომიკურ სფეროში რიგი პოზიტიური ძვრები აღინიშნა, თუმცა, მდგომარეობა კვლავ რთული დარჩა - უკიდურესად დაბალი იყო საწარმოო სიმძლავრეების დატვირთვა. 2012 წლისათვის მდგომარეობა საგრძნობლად გაუმჯობესებულია, რაც მოხდა 2002 წლიდან მოყოლებული პროდუქციის გამოშვების მოცულობის, ისევე როგორც ბრუნვის საერთო მოცულობის ზრდის ხარჯზე. ბიზნეს აქტივობის ზრდაზე მიუთითებს ბიზნეს სუბიექტების სიმრავლეც. კერძოდ, თუ 2009 წელს 17 452 საწარმო იყო დარეგისტრირებული, 2011 წლის მონაცემებით საწარმოთა რაოდენობამ 24 860 ერთეული შეადგინა. ბიზნეს-აქტივობის ზრდა პოზიტიურად აისახა დასაქმებულთა რიცხოვნობის ზრდაზეც, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ბოლო პერიოდში განვითარებულმა პროცესებ-

მა, ლარის დეველუაცია, რომელიც გამოწვეული იყო, როგორც გლობალური ისე სხვა ხელისშემშლელი ფაქტორებით, უარყოფითი გავლენა იქონია ყოველივე ამაზე. ბოლო ათწლეულებში სამრეწველო სფეროს მიერ რეგიონის ეკონომიკაში დომინირებადი პოზიციების დაკარგვამ და საბაზრო სისტემაზე სრულმა გადასვლამ გამოშვებული პროდუქციის სტრუქტურის ძირეული ცვლილება გამოიწვია. ძირითადად „დატვირთვამ“ მომსახურე დარგებზე გადაინაცვლა. კერძოდ, ამჟამად, საწარმოო სფეროს შექმნილი პროდუქციის სტრუქტურაში მხოლოდ 17% უჭირავს, ვაჭრობა 36,5%—ით ფიქსირდება, განათლება, ჯანდაცვა და სპორტი 7,5%—ით, ხოლო მშენებლობა 12%—ით იმერეთის რეგიონისთვის ახალი დარგებიდან აღსანიშნავია ტურიზმი, რადგან რეგიონს ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით დიდი პერსპექტივა გააჩნია. უცხოელი ექსპერტების მონაწილეობით დამუშავებულია ტურიზმის განვითარების პროგრამა, რომლის მიზანია ქ. ქუთაისის იმერეთის რეგიონის ტურიზმის განვითარების ცენტრად ჩამოყალიბება. ამას ხელს უწყობს ის ფაქტიც, რომ ქალაქის შემოგარენი მდიდარია მინერალური წყლებით, უნიკალური ისტორიული და კულტურული ძეგლებით, რომელთა რაოდენობა 500-ზე მეტს აღწევს. აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში პოპულარობას იძენს აღმოჩენითი და სათავგადასავლო ტურიზმის სახეები. ამის საშუალებას იძლევა რეგიონში მდებარე მთისა და ტყის მასივები, რომელთაც 250,0 ათ. ჰა ფართობი უჭირავს. მცირე მასშტაბით უკვე დანერგილია ტურიზმის შემდეგი სახეობები: ეკოტურიზმი, რაფტინგი მდინარე რიონზე, სამთო ქვეითი, სამთო საცხენოსნო, სპელეო ტურიზმი. იმერეთის წამყვანი ადგილი უჭირავს საქართველოს რეკრეაციულ სისტემაში. მხედველობაშია უნიკალური ბუნებრივი და ჰიდრომინერალური რესურსები — მინერალური წყლების სახით. სამკურნალო წყლებიდან გამოიყოფა წყალტუბო, საირმე — ბაღდათის რაიონში, ნუნისი — ხარაგაულში, სულორი — ვანში, ასევე საჩხერის სხვადასხვა მინერალური წყაროები. დიდი რაოდენობითაა თერმული წყლების მარაგი, რომლის გამოყენებას სათბობის დიდი ეკონომიის მოცემა შეუძლია. იმერეთისათვის, როგორც დიდი ისტორიული წარსულის მქონე მხარისათვის, ტურიზმის ახალი და საინტერესო მიმართულებაა რელიგიური ტურიზმი. იმერეთის ტერიტორია, ისე როგორც მთელი საქართველო, ანტიკური, გვიანი და ადრექრისტიანული ხანის ისტორიულ-კულტურული ძეგლებითაა წარმოდგენილი. თითოეული მათგანი ტურისტული ჯგუფებისა და სპეციალისტებისათვის ამოუწურავ მარაგს წარმოადგენენ. მარტო იმერეთის მხარეში 250-ზე მეტი ასეთი ძეგლია. ახლო მომავალში გასათარებელი ღონისძიებებიდან აღსანიშნავია: — მუზეუმების, სახლ-მუზეუმების, ბუნებრივი და ისტორიული ძეგლების იურიდიული სტატუსის განსაზღვრა; ბოლო პერიოდში ქალაქის იერსახის, ინფრასტრუქტურის მოწესრიგების და სამეწარმეო საქმიანობის გამოცოცხლების სტიმულირებისაკენ

მიმართული ღონისძიებები საფუძველს ქმნის იმისათვის, რომ იმერეთი ეტაპობრივად გადაიქცეს თანამედროვე მონესრიგებულ რეგიონად. სასურველია განსაკუთრებით ტურიზმის სფეროს უფრო მაღალ დონეზე ინფრასტრუქტურული მონესრიგება და უზრუნველყოფა, მაგალითად კურორტებისკენ მიმავალი გზის თუნდაც ცალმხრივი განათება, რაც ჩემი აზრით აუცილებელია და გზის დასაწყისში შესაბამისი სიმბოლური ქანდაკებების, მაკეტების დადგმა და ა.შ. მიუხედავად მაკრო და ლოკალურ დონეზე მიღწეული რიგი წარმატებებისა, რეგიონის ძალიან ბევრი მოქალაქე ჯერ კიდევ დგას მძიმე სოციალური პრობლემების წინაშე, ამიტომ მომდევნო ხუთ წელიწადში იმერეთისთვის ზოგად ორიენტირებს შემდეგი საკითხები წარმოადგენს: რეგიონის ბიზნეს-სექტორის სტაბილიზაცია, მცირე და საშუალო ბიზნესის მაღალი ტემპით ზრდა; ინფრასტრუქტურის მონესრიგება; უმუშევრობის დონის შემცირება; საინვესტიციო გარემოს შემდგომი გაუმჯობესება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბ. გაბიაშვილი, ნ. კუხიანიძე – ახვლედიანი „ეკონომიკურ-სტატისტიკური კვლევები ბიზნესსა და მენეჯმენტში“ 2009წ.
2. დაბალემისიებიანი განვითარების სტრატეგიების შესაძლებლობათა გაძლიერება სუფთა ენერგიის პროგრამა კორპორატიული ხელშეკრულება, ქალაქ ქუთაისის ენერგეტიკის მდგრადი განვითარების სამოქმედო გეგმა. USID 2015.
3. www.Geostat.ge